

EEN MAAND VERZAMELEN IN ZUID- EN MIDDEN-CELEBES¹⁾

Het was mijn plan om, na drie dagen verblijf te Malino, dwars door de districten Parigi en Paladingan, naar de Zuidhelling van den Lompo-Batang te trekken, waar ik op 1600 m hoogte onderkomen zou vinden in een hut van het Boschwezen. Ik had den boschweg boven Malino willen volgen, die voor inspectie-doeleinden dóór de boschreserve heen is aangelegd, maar rekende buiten de plannen van de heeren koelies (fig. 14). Die rintis of doorsteck was namelijk een zware weg en bovendien een omweg. „Op zijn woord van eer” zou de gids mij naar de rintis brengen — en hij heeft inderdaad woord gehouden, maar we bereikten die pas op een plaats, waar ze de boschreserve reeds verlaten had om er niet weer in terug te keeren. De middag was toen echter te ver gevorderd en terugkeer onmogelijk; bovendien voelde ik mijzelf aan het eind van mijn krachten t.g.v. dien zoogenaamd gemakkelijken binnenweg.

Van Malino voerde ons pad door het reeds genoemde ravijn van Tanette, een afdaling langs een weg met rolstenen en modder, 400 m omlaag. Het ravijn was door een smallen rug van ruim 100 m hoogte in tweeën gedeeld; toen we die overgetrokken waren en we de tweede rivier doorwaad hadden, was het reeds bijna middag en namen we een korte rust in een kampong.

Nu kwam het zwaarste deel, ravijnhellingen op en af, steeds langs geitenpaden tusschen alang-alang en gloeiend gesteente. De zon brandde onmeedoogend op onze schouders en het bosch lag ver en wazig in de hoogten. Pas tegen half zes bereikten wij de grens van Paladingan, waar de Balang Lempibali door een restantje bosch stroomt. Hier werd besloten eten te koken, om daarna bij het licht van de volle maan de reis naar de kampong Paladingan te vervolgen.

Ik was door het koele stroomende water weer op verhaal gekomen en terwijl er vuur aangemaakt en eten gekookt werd, sloeg ik bij de beek het net nog eens uit. Ik ving op de steenen van de beek een aantal *Blauw tjes* (*Lycaenidae*) en later, in de schemering, een mooie serie van een avondlibel (*Platycantha*), een van die groote duistere soorten, een zeldzaam dier elders, maar op deze plek overtalrijk.

„Nog anderhalf uur”, zeiden de koelies, en toen we twee uur geloopt hadden: „nog een kwartier”, waarop we weer anderhalf uur later, tegen elfen dus, het slapende Paladingan binnentrokken. De wandeling in het maanlicht was overigens heerlijk, we kwamen bijna even hard vooruit als bij vol daglicht en van hinderlijke warmte was geen sprake meer.

Fig. 14. Makassaren uit Malino dragen mijn barang.

¹⁾ Vervolg van blz. 53 van dezen jaargang.

Al spoedig waren we in de baroega (het logement) aangeland, die iederen reiziger ten dienste staat, zonder eenige verplichting zijnerzijds (fig. 15).

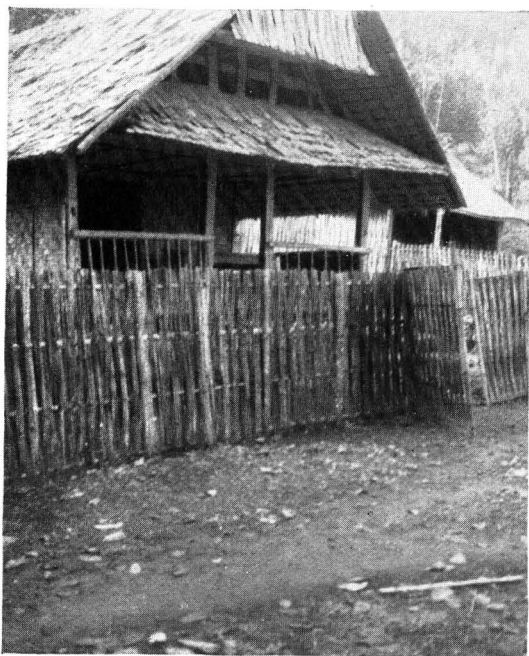

Fig. 15. Baroega te Paladingan.

ruiken de jonge blaadjes een beetje naar thee; ze zijn smaller dan die van de gewone in Indië aangeplante soorten. De ontdekker van deze zeer Zuidelijke vindplaats is de houtvester VAN ZIJLL DE JONG.

Verheugenis en lafenis beiden bracht de verwilderde *djamboe kloetoe* (*Psidium*), die er overal langs den weg groeide. Het is zoo zelden, dat men in Indië onderweg vruchten vindt, die direct eetbaar zijn. Hier was er geen gebrek aan, want overal stonden, gemengd met *Melastoma*'s, op grazige, droge, maar ook wel op vochtige hellingen de *djamboe*-boschjes en reeds van verre lonkten de rijpe vruchten ons toe. Tientallen werden er verzameld, ook voor de magere dagen, die ons boven wachtten. Behalve de gewone gladde gele werden ook een paar roodvleezige gerimpelde vruchten geplukt van een veel grootere variëteit.

Men vertelde mij, dat niet vogels of vleermuizen, maar *djamboe*-etende menschen hier de verspreiders van de pitjes zijn geweest. Het trof mij ook, dat

Paladingan is een groote kampong, met merkwaardig goed gebouwde huizen, die geen slechten smaak verraden (fig. 16). Ik had op één dag ongeveer 35 km afgelegd en bovenstaande opmerking over de kampong is begrijpelijkerwijze het resultaat van een ochtendwandeling op den volgenden dag.

Veel tijd tot rondkijken had ik echter niet, want we moesten nog verderop.

De kampong Lembaja was het eerste doel van dien dag, gemakkelijk in 4 uur te bereiken langs een grooten, sterk slingerenden, verhardden weg, voor auto's berijdbaar. Hier en daar maakten we een cross-country. De wandeling was wel aardig, maar bijna overal was het bosch tot den laatsten boom gekapt. De mantri van het Boschwezen, die mij tot Lembaja vergezelde, toonde mij een langs de kali groeiende groote merkwaardigheid, een ongeveer 5 m hoog boompje van *Thea minahassae*, de op Celebes inheemsche wilde theesoort. Bij kneuzing

Fig. 16. Huis van het kamponghoofd van Paladingan.

ik onderweg zoo bijzonder weinig vogels zag, en kalongs merkte ik in het geheel niet op. Ik kan mij niet voorstellen, dat er een stuk of wat heldergele djamboe's een paar dagen ongemoeid aan de boompjes blijven hangen in een streek met vruchtenetende vogels en vleermuizen. Elders in Celebes zag ik van die fructivoren genoeg; waarom hier niet?

Lembaja bereikten wij in den middag. De koelies van Malino gingen hier terug en bergbewoners van Kampong Beroe, „reboisageurs”, te werk bij het Boschwezen, namen hun vracht over. Met een vaart, die ik onbepakt niet kon bijhouden stapten zij zwaarbeladen het steile bergpad op naar de berghut Para Salamakki.

Al spoedig merkt men den

Fig. 17. Tusschen de jonge *Pinus Merkusii* ligt de hut van het Boschwezen.

invloed van de herbebossching: boschjes van *Acacia*, *Celastrum* en jonge *Pinus Merkusii* nemen het pad op. Bij een paar schamele huisjes is een veld met djagoeng, maar—o wonderlijke combinatie!—overal tweejarige dennetjes tusschen de hooge maïsplanten.

Eindelijk, vrij laat in den namiddag, komt de pondok van het Boschwezen in zicht (fig. 17). De naam Para Salamakki staat er netjes in Hollandsch en Goasch schrift boven de deur; ter rechterzijde hangt de groote tong-tong voor het afluiden van de werkuren der tuinkoelies (fig. 18).

De hut is van ruwe dunne stammetjes gebouwd, bekleed met een dikke laag gedroogde alang-alang; de reten daarvan blijken van binnen gestopt te zijn met baardmos. In de kleine zitkamer staan een paar oude rotan-stoelen en een tafel met twee pooten, die aan den anderen kant aan den wand is vastgespijkerd. Met een paar treden bereikt men het opkamertje, dat als slaapkamer is ingericht. Er liggen daar tikars op den vloer en er staat een getimmerte van zware, een halven dm

Fig. 18. Para Salamakki, de houtvestershut.

slaapkamer is ingericht. Er liggen daar tikars op den vloer en er staat een getimmerte van zware, een halven dm

pooten, van binnen bevloerd met een handdikke laag baardmos. U raadt het al: het is het bed. Liggende kijkt men tegen het schuine dak met het schuifraampje en de korstmosslierten, die uit alle retsen hangen: het *Usnea*-tijdvak van onze menselijke cultuur, zoo peins ik, dat aan den hooi-en-stroo-tijd voorafging, en dat hier nog heerscht! *Usnea* ligt koud, vooral als 's nachts de temperatuur tot bijna 10° C. daalt; het hooi is beslist een groote vooruitgang geweest.

De „zitkamer” heeft twee flinke ramen, maar ik moet er eerst een geduchte opruiming onder de vliegen houden. Overal in Indië vindt men hoog in het bergland die vliegenplaag, maar hier dubbel erg, want de mandoer heeft een paard op stal staan.

Er is voor de bedienden nog een tweede nachtverblijf, zonder beddebak, maar ook rijkelijk met *Usnea* gestoffeerd. De „keuken” ligt annex; voor de kokerij staan er in een zandbak een paar groepjes van telkens 3 keien gepoot. Daarnaast

de mandikamer met een bamboe-stijgbuis en dwarspijp, door een stop gesloten. Alle water, ook voor de keuken, wordt door een open slokan aangevoerd... maar ik laat het gebruikswater tóch eerst koken.

Het is een wonderlijk vrij leventje, zoo heel in de hoogte in dat fantastische paleis. De avondkou lokt niet tot opblijven, maar het harde baardmos-bed onderdrukt den wensch 's morgens nog te blijven liggen.

Na een korte middagrust ben ik tegen zonsondergang nog even naar den boschrand gewandeld om mijn terrein te verkennen.

Het voortuintje van de hut wordt

door prachtige witte rozen gesierd. Als men op Java in het bergland rozen kweekt vindt men er 's morgens meestal Bladsprietige kevers (*Rutelinae* en *Cetoniinae*) in, die de meeldraden eten. Hier op Para Salamakki ontbreken ze blijkbaar: de rozen blijven gaaf.

Tegenover de hut liggen de keurig gewiede vakken met de bibit voor het nieuwe bosch, de hellingen achteruit en hoogerop staan vol hoog onkruid, waaruit de jonge dennen hier en daar hun kop opsteken. Nog hooger ligt de zoom van het oerbosch, een golvende lijn, soms dalend tot 1650, soms stijgend tot boven de 1700 m (zie fig. 17).

Als ik terugkeer, is de avond gevallen — een wonderlijk stille avond, geheel verschillend van dien der kustvlakten. Slechts één toon klinkt overal uit de dennen: de lang aangehouden fluittoon van een lichtgroene *cicade*. De schemering is ongemerkt in maneschijn overgegaan. Ik zie neer op een blauwwitte wolkenzee, die verweg al blauwer wordt tot ze overgaat in de echte zee en deze zonder zichtbaren horizon in den paarsrozen hemel. Het paars wordt weer blauw, al strakker en strakker, tot het diep nachtblauw van den koepel boven mijn hoofd. Op een paar plaatsen in zee is het, of er eilanden met hoge bergen en rotsen met kokospalmen oprijzen, maar het zijn slechts wolkenfantasmen. Het

Fig 19. Uitzicht van Para Salamakki op de kustvlakte. Links onder: *Pinus Merkusii*.

bosch is als gerafeld tegen de avondlucht: sommige hoge boomen hebben takken en bladeren geheel behangen met meterlange baardmossen.

Het wordt nu snel koud, dus maar gauw in huis, de rijst verorberd en ter *Usnea!* Morgen is er veel te doen.

3 Juli. De zon kwam in een wolkenloozen hemel op. Het licht kroop staag langs de hellingen omhoog en haalde ieder detail uit de vlakke van Bonthain naar voren. Het uitzicht was werkelijk onvergetelijk mooi (fig. 19).

Tegen 8 uur, toen de zon kracht begon te krijgen, trok ik er op uit. Een smal paadje tusschen den nieuwen aanplant door bracht mij spoedig aan den rand van het oerbosch.

De onkruidflora van de dennen is zeer rijk aan bloemen en ofschoon ik weinig namen ken, herkende ik toch

Fig. 20. *Gnaphalium longifolium* in den dennenaanplant. Lompo-Batang, 1600 m.

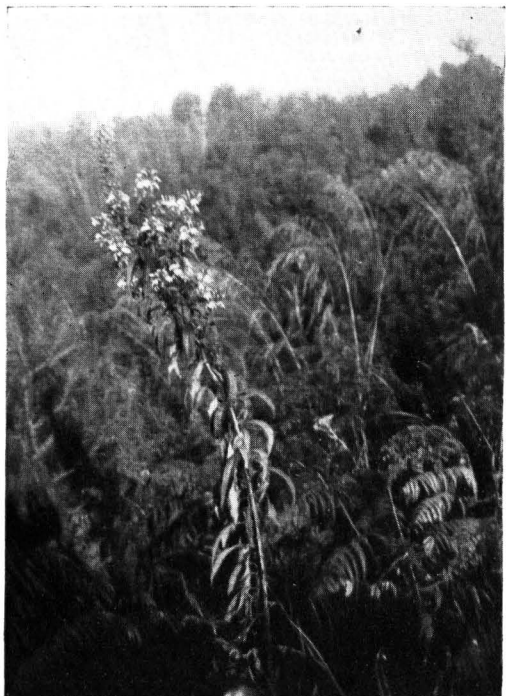

Fig. 21. *Lobelia philippinensis* (± 1.80 m). Lompo-Batang, 1600 m.

veel soorten, vooral onder de Compositen. Heele plekken zijn overwoekerd door *Galinsoga*, die welhaast cosmopoliet zal zijn. *Gnaphalium longifolium* (fig. 20) maakt kleine en groote witte vakken in de groene hellingen en is hier bijzonder wollig-wit. Een prachtig onkruid van kattestaart-achtigen habitus is *Lobelia philippinensis* (fig. 21); deze halfheester wordt soms meer dan twee meter hoog en draagt vele dichtbebloemde paarse aren. Ze groeien verspreid tusschen den dennenaanplant, zoodat iedere plant prachtig uitkomt. Een paar wonderlijke indringers zijn de hier verwilderde peentjes en de uit niet-gerooide knollen opgeschoten en weinig productieve aardappels.

Op een weinig belooopen open weggetje groeit een klein plantje, dat mij èn wat de kleur en vorm der bloempjes èn wat de groeiwijze betreft sterk aan een kleine soort blauwbloemig vlas herinnerde; zelfs zijn evenals bij vlas de bijna open bloemen knikkend. Het is echter geen Linacea, maar een Campanulacea, nl. *Wahlenbergia marginata*.

Een vondst, die mij bijzonder veel genoegen deed, was die van een lichtviolet viooltje met smalle, schroefvormig gedraaide bloemblaadjes: *Viola pilosa*. Ze stonden

veel langs een grasweg. Op viooltjes leven de rupsen van *Argynnis*-soorten, de Paarlmoervlinders, en op Java is boven 1200 m op open terrein, waar viooltjes groeien, dan ook steeds *Argynnis hyperbius* (= *A. niphe*) te vinden, soms zelfs talrijk.

In 1912 heeft Dr L. MARTIN een enkel *Argynnis*-♀ uit Midden-Celebes ontvangen en noch daarvóór, noch daarna is de soort er aangetroffen; ze moet dus op Celebes wel zeer zeldzaam zijn of men heeft de juiste vindplaats en vindtijd nog niet kunnen vaststellen. Van Para Salamakki had ik de beste verwachtingen, want plantengroei en terrein boden ideale levensvoorwaarden voor Paarlmoervlinders, maar tot mijn teleurstelling meende ik slechts eenmaal een enkel ♂ te zien vliegen. Dien tegenvaller wijt ik aan het slechte weer van de volgende dagen, daar *Argynnis* alleen bij zonschijn vliegt.

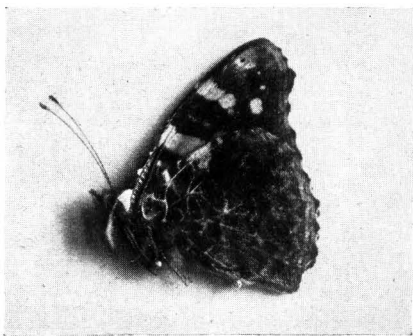

Fig 22. *Pyrameis buana* FRUHST., ♂, (nat. gr.).

lapper" uit maar hij is toch direct aan zijn smallere vleugels en zijn geringe grootte te herkennen. Afwijkende lokale rassen vliegen op Sumatra, Java, Lombok en Zuid-Celebes. De ondersoort van Java is bekend onder den naam van *Pyrameis dejeani*; deze heeft geen rooden, maar een vuilgelen band schuin over de voorvleugels. Evenals in Europa leeft op Java de rups op een brandnetel, nl. *Girardinia heterophylla*, welke o.a. de boschwegen naar de Kawah Kamodjan bij Garoet omzoomen.

Daar van den Piek van Bonthain een *Pyrameis* bekend is geworden, onder-vroeg ik Opperhoutvester STEUP naar het voorkomen van brandnetels. Hij wist inderdaad een groeiplaats, boven Para Salamakki — en zonder veel moeite gelukte het mij dan ook, die plek te vinden. Ik had intusschen reeds een gaaf exemplaar van *Pyrameis buana* gevangen, die een rooden band op de voorvleugels heeft (fig. 22).

De brandnetel, kenbaar aan zijn diep ingesneden bladeren en de tot 7 mm lange, vlijmscherpe brandharen, bleek te zijn *Girardinia heterophylla* (fig. 23). Deze plant is ook van Java en Sumatra bekend en brandt zoo mogelijk nog gemeener dan de Javaansche brandnetel: *Urtica bullata*, van welke zij door den verspreiden bladstand

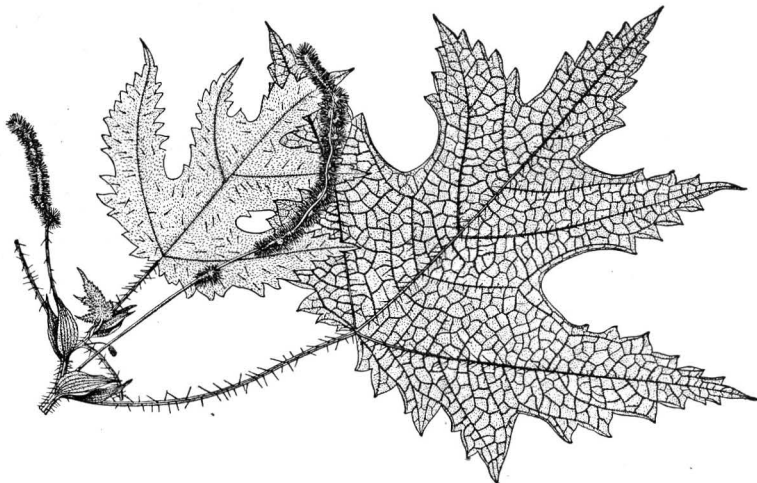

Fig. 23. *Girardinia heterophylla* ($\times 2.5$), ♂, Lompo Batang, 1650 m b z.

direct te onderscheiden is. Ze bedekte hier een vrij vochtige boschhelling en groeide weelderig aan weerszijden van het pad. Merkwaardig genoeg stond een groot aantal ♂ planten bovenaan, alle ♀ planten onderaan de helling. De laatste hadden grove bladeren en waren van onderen halfhoutig, dat houtige deel liggend, terwijl de dikke bloei- en vruchtdragende takken daaruit opstegen. De takken en bladeren van de ♂ planten waren rank en fijn, maar hun haren prikten ook dwars door mijn puttees heen.

Al spoedig vond ik jonge doornrupsen, die elk afzonderlijk een stengeluiteinde hadden samengesponnen. Bij een zeer pijnlijke afdaling temidden van de ♀ planten vond ik later ook oude, bijna volwassen rupsen en zelfs twee poppen, waarvan het goud mij tegenglansde. Met echt goud zou ik minder verheugd geweest zijn! De heele levensbeschrijving van de rups, die ik thuis in de berghut opkweekte, zou mij te ver voeren; ik wil dus volstaan met de mededeeling, dat beide vlinders uit de poppen gekomen zijn, maar op het ongelegenste oogenblik, namelijk tijdens de terugreis. . . . en dus kreupel zijn gebleven.

Toch was dit een van de weinige ontdekkingen, die mijn betrekkelijk langdurig verblijf op Para Salamakki moesten goedmaken. Behalve op den eersten dag, toen de zon tot bijna 12 uur scheen, had ik aldoor met donker weer te kampen. Iederen morgen kwam de zon weer in een stralenden blauwen hemel op, maar om 9 of 10 uur trok de lucht dicht en dan bleef het verder somber, zonder zon, maar ook, helaas, zonder regen. Had het 's avonds maar geregend, dan had ik tenminste met mijn stormking-lantaren veel nachtvlinders kunnen vangen. Bij koud weer komen ze niet op licht af en iederen avond weer klaarde de lucht op en werd het fel koud.

Men moet niet denken, dat ik gerekend had op een overweldigend groote vangst aan dagvlinders. De bergen van Celebes zijn nu eenmaal boven 1600 m niet meer soortenrijk, evenmin als op Java, maar er zijn speciale bergtypen, die, mede in verband met de voedselplanten der rupsen, vrijwel nooit omlaag komen. Zulke soorten zijn in menig opzicht bijzonder interessant, ze zijn steeds moeilijk te verkrijgen en vertegenwoordigen voor den verzamelaar een hooge waarde. . . . Vandaar, dat ik 10 dagen van mijn kort verblijf op Celebes aan het verzamelen in het arme bergland besteedde. Het aantal van 20 waargenomen dagvlindersoorten is echter wel wat erg weinig, temeer daar er nog twee kennelijke laaglandsoorten bij waren, blijkbaar verdwaalden. Bij zonnig, mooi weer had ik het waarschijnlijk wel tot 30 gebracht.

Het spreekt vanzelf, dat ik niet alleen vlinders verzamelde. Het schamele resultaat van de vlindervangst werd echter ook niet geheel door andere dingen

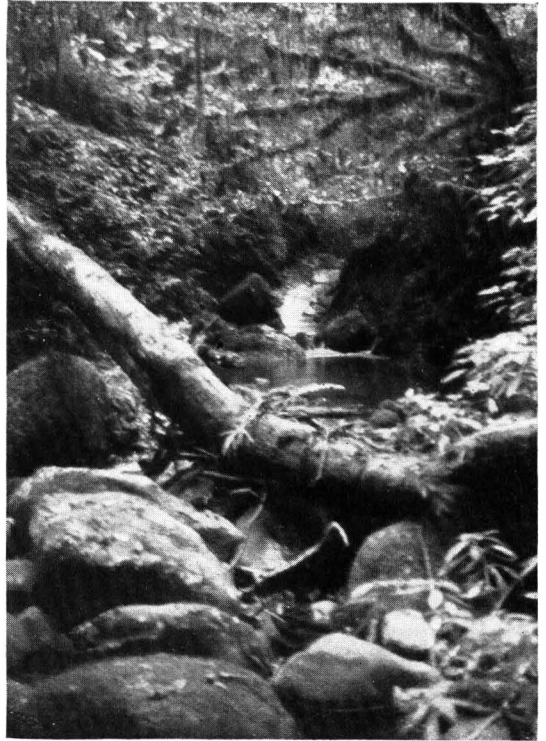

Fig. 24. Boschbeek op den Lompo-Batang (op 1700 m b.z.). De boomtakken op den achtergrond hangen vol mossen.

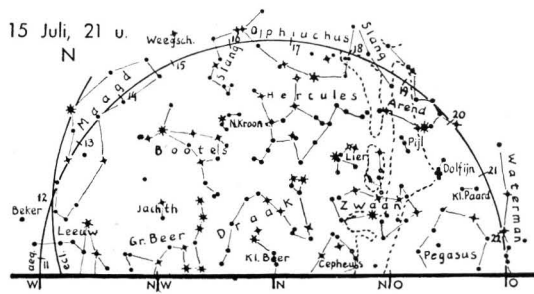
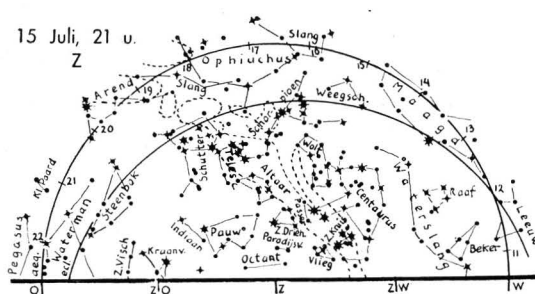
goedgemaakt. Natuurlijk zocht ik veel Coleoptera, want men heeft er bij donker weer meer tijd voor, maar de leveranciers van de tragere insecten, de inlandsche bewoners, bleven hier in gebreke. Ze hadden er eenvoudig geen kijk op; een mandoer, die mij den eenen dag een koker met 50 van die trage, vette rothout-kakkerlakken, voornamelijk larven — a les van één soort —, aanbracht en erop gewezen werd, dat ik dat niet hebben wilde (ik liet alles weer wegkruipen), kwam daags daarop met 150 stuks van datzelfde gedierte aan. Met een kever erbij als vergelijkings-object, verklaarde hij, dat 't hetzelfde was

Erzaten overigens genoeg keversoorten, want het bosch vertoonde nog een groote verscheidenheid van planten. Vooral door een omgevallen ouden stam te ontschorsen kreeg ik een flinken buit binnen. Bij die gelegenheid ving ik onder de schors ook een klein aardslangetje, zooals ik, op dezelfde hoogte boven zee, op Java meermalen gevonden had. De meeste van die slangetjes leven tusschen rottende bladeren en in losse aarde. Men herkent ze aan hun kleine kop, den zeer korten staart en den gelen of roodachtigen buik. Later kreeg ik nog een tweede soort, van de ontginningskoelies

(Wordt vervolgd.)

L. J. TOXOPEUS.

DE STERRENHEMEL IN JULI

MAANPHASEN: E. K. 4 Juli; V.M. 12 Juli; L.K. 20 Juli; N. M. 27 Juli.

PLANETEN. — MERCURIUS is avondster en goed te zien (grootste oostelijke elongatie op 31 Juli; ondergang te 19,8 u.) in den Leeuw (conjunctie met Regulus op den 26sten).

VENUS loopt snel van de Kreeft (R. K. 9,2) naar den Leeuw (R. K. 11,4) en gaat als avondster te 20,8 u. onder.

MARS is onzichtbaar.

JUPITER is een groot deel van den nacht te vinden (opkomst 21,7 u. — 19,6 u.); R. K. 22,2 (Visschen).

SATURNUS staat na middernacht aan den oostelijken hemel in de Visschen (R. K. 1,2; opkomst (0,5 u. — 22,6 u.).

Leersum.

S. W. VISSER.

MEDEDEELINGEN VAN HET HOOFDBESTUUR

1. De jaarlijksche Algemeene Leden Vergadering zal dit jaar gehouden worden op Dinsdag 19 Juni te Soerabaja. In de Juli-aflevering zal worden bekend gemaakt in welk gebouw en hoe laat vergaderd zal worden.

2. Een der leden stelde een register samen op het zoo veel gevraagde, in onze natuurhistorische bibliotheek als No. II uitgegeven boekje van Mevr. S. J. GEERTS-RONNER: „Vacantie in de bergen”. Tegen inzending van f 0 50 zijn bij den samensteller, den heer M. J. VAN BENTHEM JUTTING, exemplaren verkrijgbaar. Adres: Villapark, Trete, O. Java.